

Calènder 2004

Artejanat: massaries y producé

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

Artejanat tla storia dla Val Badia

Les prömes ativitês artejanales te nosta valada va zoruch al XI. secul: momnäs, sigac, galbri y batalana ê indispensabli por podêi vire döt l'ann te posc inlaöta ciämò dër isolà y cun condiziuns climatiches nia saurides. Ti secui dedò el spo rovè d'atri artejans laprò: zumpradus, tistleri, feurs, tisceri, sötleri, sartüs. N valgügn de chisc, sciöche le cargà, le sartü, le fumere y le tescere jò fora por les ciases a laurè, olache ai ê dagnora bëgnodüs. Dantadöt i mituns â na gran festa da ciarè pro sciöche ai manajà les massaries. Le tiscere fajò le drap de ciasa por linzòs, ciämèjes o braies. Le cargà jò cun süa crama sòn le spinè da na ciasa al'atra por cuncè i cialzà vedli o por nen fà de nüs a chi co n'â debojëgn. Le sartü â zacàn döt l'ann da dortorè sò quant vedl, da desfà guanc di gragn por fà d'infora guanc ai mituns o da fà guanc nüs. Le feur inforà ciavai, arsorà liöses, tirà sura cèrtli de fer ales rodes di gratuns y di ciars. Al dédaincò é tröc mistiers da zacàn mudà o te val cajo incè morc fora. I tesceri d'al dédaincò ne fej nia plü drap, mo tovaies y zaindli cun de bi moti laite. I sartüs n'â nia plü le noto che ai â, deache la maiù pert se cumpra i guanc bele fac y al é incè mà plü püç carigàs co se tol sò da cuncè cialzà, deache gonot costel demanco da nen cumprè n per de nüs. Incè i feurs d'al dédaincò laöra cun mascinns modernes y fej crusc da mort de fer batü, ponturines, sis, glandri de stiga, ferades por finestres y de vigni sort de produc artistics.

Jenà

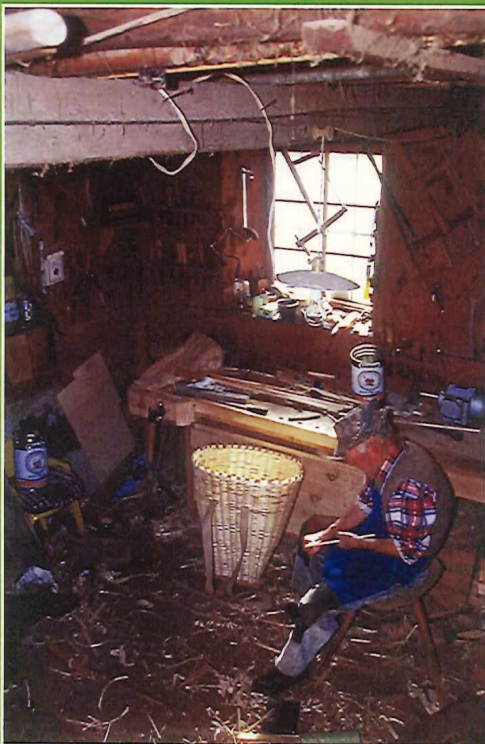
2004

JÖB	1	Nanü: S. Maria uma de Chël Bel Dì	✚
VÈN	2	S. Basile	✚
SAB	3	S. Genofefa	✚
DOM	4	S. Hermes	✚✚
LÒN	5	S. Amelia	✚✚
MERT	6	Casper, Marciun, Baldessè	✚✚
MERC	7	S. Valentin	☺ ✚✚
JÖB	8	S. Severin	✚✚
VÈN	9	S. Julian	✚✚
SAB	10	S. Gregore X	✚✚
DOM	11	S. Paolin d'Acuileia	✚✚
LÒN	12	S. Hilda	✚✚
MERT	13	S. Ilare	✚✚
MERC	14	S. Felize da Nola	✚✚
JÖB	15	S. Romede	☺ ✚✚
VÈN	16	S. Marzelin	☺ ✚✚
SAB	17	S. Antone dai Tiers	☺ ✚✚
DOM	18	S. Prisca	✚✚
LÒN	19	S. Mario	✚✚
MERT	20	S. Bostian	✚✚
MERC	21	S. Agnes	☺ ✚✚
JÖB	22	S. Vinzènz	✚✚
VÈN	23	S. Emerenziana	✚✚
SAB	24	S. Francèsch de Sales	✚✚
DOM	25	S. Wolfram	✚✚
LÒN	26	SS. Timoteo y Tito	✚✚
MERT	27	S. Angela Merici	✚✚
MERC	28	S. Tomes d'Acuin	✚✚
JÖB	29	Beat Ojöp Frëinademetz	☺ ✚✚
VÈN	30	S. Martina	✚✚
SAB	31	S. Jan Bosco	✚✚

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

Mistiers che an vèiga tres plü dairé

“L’opera dl artejan ne durarà nia di milesch d’agn, mo ara n’ò gnanca passè y sparì mâ tan snel. Ara passa cun le tèm, acompagnèia nosta vita, se consuma, ne chir nia la mort, mo ara ne la neghèia gnanca: ara l’azetèia. L’opera dl artejan s’insègna da morì y porchèl incè da vire.” – Octavio Paz, Essay II – Pro l’artejanat àlda chi laùrs olache la porsona tól ciamò ite la pert plü importanta: laùrs imparà tres l’esperènzia y che vègn dà inant da na generaziun al’atra. Al vègn adorè le cé y dantadöt les mans: porchèl ti dijen por todèsch incè “Handwerk” – opera realisada cun les mans. Cun le passè dl tèm el saurì da s’imaginé sciöche val sort d’artejanat sides gnüda sostituida da mascinns che fej da söres chi laùrs che se damanà dandaia tröpa fadia. Mistiers sciöche chël dl ciarati, dl galber, dl roder, dl pinter, dl fumere é oramai morc fora. De chisc restel ciamò de vedli retrac, de vedles massaries o posc olache an dij “jò dal galber, jò dal mornà, ite dal feur, ite dal fumere, sö dal cèsta”. Mo sce al é da òna na pert mistiers che sparèsc, el dal’atra pert “nasciü” artejans nüs: l’eletrizist, l’eletrotecnich, le mecanich, le muntèr, le slosser. D’atri artejans sciöche le tiscere, le tistler, i zumpradüs va inant cun so laür, mioran tres danü la tecnica y i produc. An pò di che l’artejanat é un di capitui plü importanc dla cultura moderna y de chèra da n iade: al é le fi che se lièia ala tradiziun dl passè, ala cultura y al’economia dl presènt y che se porta inant tl dagni.

Forà

2004

DOM	1	S. Brighita	✠
LÖN	2	S. Maria dales Ciandères	✠
MERT	3	S. Blaje	✠
MERC	4	S. Veronica	✠
JÖB	5	SS. Ingenuin y Albuin	✠
VÈN	6	S. Dorotea	☉ ✠
SAB	7	S. Richard	✠
DOM	8	S. Iarone	✠
LÖN	9	S. Apolonia	✠
MERT	10	S. Scolastica	✠
MERC	11	S. Maria da Lourdes	✠
JÖB	12	S. Gregöre II	✠
VÈN	13	S. Adolf	☉ ✠
SAB	14	S. Valentin da Terni	✠
DOM	15	S. Siegrid	✠
LÖN	16	S. Iuliana	✠
MERT	17	I 7 Fondadus di Serviç	✠
MERC	18	S. Sciomun	✠
JÖB	19	S. Irmgard	✠
VÈN	20	S. Eleutere	☉ ✠
SAB	21	Pire Damiani	✠
DOM	22	S. Margherita da Cortona	✠
LÖN	23	S. Policarp	✠
MERT	24	S. Ida	✠
MERC	25	Capiun	✠
JÖB	26	S. Metilda	✠
VÈN	27	S. Gabriel	✠
SAB	28	S. Roman	☉ ✠
DOM	29	S. Oswald (1. Domènia de Carsèma)	✠

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiffeisenvalbadia.it

Artejanat y laür da paur

L'artejanat é nasciü canche la porsona é diventada sedentara meton man cun l'ativité agricola. Tla Val Badia é chësc sozedù do l'ann 1000. I pröms "artejans" ê i paur che se costruì abitaziuns, stales, majuns y se fajò les massaries che dò ti alisiré le laür agricol. La pera y le lignan ê i material che ai savò da anuzé le miù por arjignè cà de vigni sort de injins. Al basta pensè ai morins che gnò adorà da majenè la blâ o ales siéies che jò cun la forza dl'ega. Cun lana, lin o çianapia arjignâi cà le fi che gnò adore por fà de vigni sort de quant. Inçe les pels savò da cuncè a na manira da podèi spo les adore da fà çialzà, scuriades y ciòi. I "paur-artejans" pastelnâ i jüc por sù mituns cun val tòch de lègn y val rama: vaces, iarines da fà la belaita o inçe n çiaval da se sbinghé. Cun le tèmp ê i paur de nosta valada rovà fora dl'autarchia che ai à mantignì dí alalungia y vignun di laürs che ai savò da fà ê diventè n mistier por sè instès. L'artejan ê diventè n "profesionist": insciò êl spo na firadèssa che firâ la lana o le lin, n tiscere che tiesciò le drap, n ferber che se cruziâ de ti dè le corù al drap, n sartù che cujì le quant, n galber che cunciâ les pels di tiers, n carigà che fajò i çialzà, n zumpradù che fajò majuns, təc y mebli, n muradù che fajò sò mürs de pera.

Merz

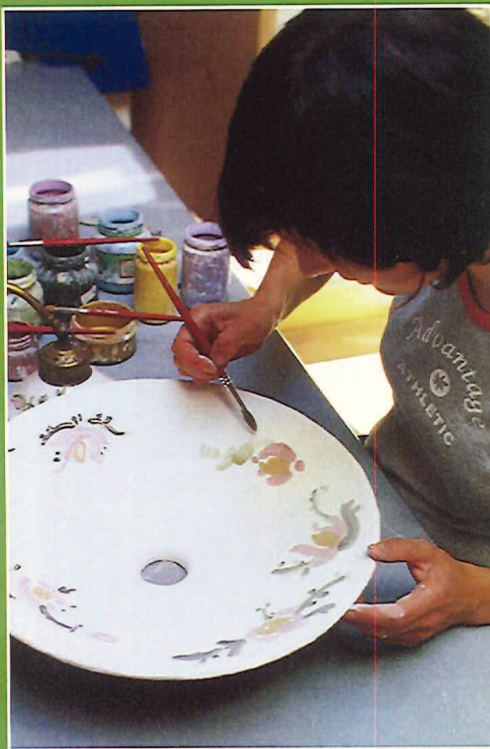
2004

LÖN	1	S. Albin	☞
MERT	2	S. Carl	☞
MERC	3	S. Cunigunda	☞
JÖB	4	S. Lucio	☞
VÉN	5	S. Oliva	☞
SAB	6	S. Fridolin	☞
DOM	7	SS. Perpetua y Felizita (2. Domènia de Carsèma)	☞
LÖN	8	Jan de Dî	☞
MERT	9	S. Franzisca da Roma	☞
MERC	10	S. Emilian	☞
JÖB	11	S. Teresina Redi	☞
VÉN	12	S. Max	☞
SAB	13	S. Rosina	☞
DOM	14	S. Metilda (3. Domènia de Carsèma)	☞
LÖN	15	S. Clemens M. H.	☞
MERT	16	S. Heribert	☞
MERC	17	S. Patrizè	☞
JÖB	18	S. Eduard	☞
VÉN	19	S. Ojöp	☞
SAB	20	S. Irmgard Imparadèssa	☞
DOM	21	S. Christian da Köln (4. Domènia de Carsèma)	☞
LÖN	22	S. Lea	☞
MERT	23	S. Turibe	☞
MERC	24	S. Caterina	☞
JÖB	25	S. Maria de Merz	☞
VÉN	26	S. Liudger	☞
SAB	27	SS. Haimo y Beat Forwin	☞
DOM	28	S. Guntram (5. Domènia de Carsèma)	☞
LÖN	29	S. Helmut	☞
MERT	30	S. Gherin	☞
MERC	31	S. Cornelia	☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

Decoraziun y artejanat

Sce an čiara zoruch tla storia pòn odèi che la porsona à dagnora albü n'atrasiun por les formes y i corusc dla natöra y tl medémo tēmp na orentè de cherié instèssa formes y ornamēnc. Chēsc pòn capì sce an conscidréia che la porsona à bele dal'eté dla pera inca porvè de abeli les abitaziuns, les êrmes y les massaries. Insciö ciafun pitöres te grotes – les prömes abitaziuns dla porsona, ornamēnc sön copes d'arjila y sön massaries de vigni sort. Chisc ornamēnc y chēstes pitöres nes pormēt ciamò al dédaincò da desfarenzié les cultures desvalies dl passè. Da chēstes prömes formes é la decoraziun diventada na pert plütosc importanta dl artejanat: les corporaziuns artejanales dl'eté medievals por ejēmpl se desfarenziâ dantadöt tres i ornamēnc y les decoraziuns de sü artefac. Tla Val Badia n'èl mai gnü a s'l dè corporaziuns de artejans, sciöche chëra di zipladüs de Gherdëna dl 1563 che orò portè inant n cēr stil particular. Impò à i artejans dla Val Badia salpü da se fà conēscè y da portè fora dla valada stils originai y gonot incè personalai.

Aurì

2004

JÖB	1	S. Hugo	☞
VÈN	2	S. Francësch	☞
SAB	3	S. Richard	☞
DOM	4	S. Isidoro (Domènia dal Ori)	☞
LÖN	5	S. Creszēnzia	☞ ☞
MERT	6	S. Pire	☞
MERC	7	Jan de la Salle	☞
JÖB	8	Jöbia Santa	☞
VÈN	9	Vëndres Sanc	☞
SAB	10	Sabeda Santa	☞
DOM	11	Pasca	☞
LÖN	12	Lönesc de Pasca	☞ ☞
MERT	13	S. Martin I	☞
MERC	14	S. Valerian	☞
JÖB	15	S. Hunna	☞
VÈN	16	S. Lambert	☞
SAB	17	S. Anicet	☞
DOM	18	S. Apolöne	☞
LÖN	19	S. Ermogene	☞ ☞
MERT	20	S. Flavio	☞
MERC	21	S. Anselmo	☞
JÖB	22	S. Helmut	☞
VÈN	23	S. Adalbert	☞
SAB	24	S. Fidelis	☞
DOM	25	S. Merch Evangelist	☞
LÖN	26	S. Maria dal Bun Consèi	☞
MERT	27	S. Pire Canise	☞ ☞
MERC	28	S. Pire Chanel	☞
JÖB	29	S. Caterina da Siena	☞
VÈN	30	S. Pio V	☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiffeisenvalbadia.it

Tröc mistiers roda incêr le lignan

Le lignan é dagnora stè un di materialai fundamentai por le frabiché, por fà massaries, por fà sis y i.i. D'invern jô plüdadî le pauc a bosch: al siâ jô i lègns y i condejô te paîsc cun le ciaval o val iade cun na liösa jô por na striara dlaciada. Dedô gnô les taies scorzades y spo scadrades. Dî alalungia gnô chisc laürs fac cun n manarin da zumradù (paian). Impormò plü tert (an mina dô le 1200) êl stè comerzianc d'Aunejia che â portè adalerch la siêia "veneziana" (siêia a ega): le sigat â spo surantut le compit da scadrè taies y da sié fora brèies. Chèstes rovâ spo tles mans dl zumradù. Al è le "maéster dl frabiché": tl prôm ne fajôl nia ma ciases y tîc de lègn mo incè casses (olache al gnô dandaia incè metü ite dôt le quant), üsc, finestres, mèses, scagns y i.i. I tistleri – spezialisâ sôn le fà mebli – â impormò dan da 400 agn ciafè so post danter i artejans. Le lignan gnô incè adorè tröp da fà les sis che caraterisèia le raiun alpin y che â dötarela ciàmò funziuns desvalies: signè i confins di grunc, despartî i prâ dai ciamp coltiva, tignî daite i tiers de ciasa y defora chi salvarî. Por tröc artejans é le lignan ciàmò al dedaincò n material important. Sigac, zumradùs, tistleri, ziapladùs, decoradùs, intornadùs porta inant la "tradiziun dl lègn". N valgügn d'atri mistiers che â da nen fà cun le lignan é intratan bele morc fora: insciò le "roder" che arjignâ cà les rodes por i ciars o le cèsta che fajô cestuns y cèsc.

Mà

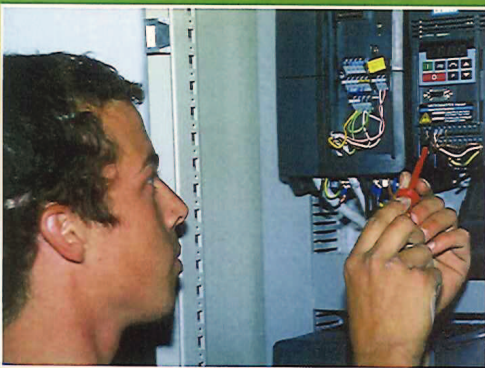
2004

SAB	1	S. Ojöp Laurant	☾
DOM	2	S. Atanase	☾
LÖN	3	SS. Filip y Iaco	☾
MERT	4	S. Florian	☾ ☽
MERC	5	S. Godehard	☽
JÖB	6	S. Antonia	☽
VËN	7	S. Helga	☽
SAB	8	S. Iduberga	☽
DOM	9	S. Beat	☽
LÖN	10	S. Gordian	☽
MERT	11	S. Gangolf	☽ ☾
MERC	12	S. Pancraz	☽
JÖB	13	S. Imelda	☽
VËN	14	S. Matí	☽
SAB	15	S. Torquato	☽
DOM	16	S. Jan de Nèpomuch	☽
LÖN	17	S. Pascal Baylon	☽
MERT	18	S. Jan I	☽
MERC	19	S. Zelestin V	☽ ☾
JÖB	20	S. Bernhard	☽
VËN	21	S. Hermann	☽
SAB	22	S. Rita	☽
DOM	23	S. Jan Dejidere	☽
LÖN	24	S. Maria dal Aiüt	☽
MERT	25	S. Urban	☽
MERC	26	S. Filip Neri	☽
JÖB	27	S. Gustin	☽ ☾
VËN	28	S. Milio	☽
SAB	29	S. Massimin	☽
DOM	30	Pasca de Mà	☽
LÖN	31	Lönesc de Pasca de Mà	☽

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

Le frabiché ti dà plü vita al artejanat

Čina al mēte man dl 1900 gnōl tla Val Badia frabiché cun materialai dēr scēmpli: peres, čialc y lignan. Muradùs y zumradùs bastà da susc a fà sò na čiasa. L'ega gnō piada sò pro visti o fontana y portada te čiasa cun na condla. Dailò gnōra spo scialdada sò pro frogorè. Porčhèl ne jōra nia debojègn de condūtes che rovass čina te čiasa o de implané aposta por scialdè sò l'ega. Inče por la sēla n'èl nia debojègn d'ega, dal momènt che ara gnō romenada fora cun le badì. Les abitaziuns y les stales è costruides te na manira dēr scēmpla, adates a porsones che viò na vita scēmpla. Cun le tēmp y dantadòt dō che al è gnū dauñ la strada dla Val Badia tl 1892 à nosta jēnt metù man de čiarè sura i confins fora y de portè adalerch inče trōpes inovaziuns. Les formes nōies dl frabiché, materialai nūs, l'ega te čiasa, mebli plü moderns à portè pro che al nascess inče tla valada categories d'artejans nōies. I muradùs, i zumradùs y i tistleri à mioré dantadòt la cualité de sò laūr y intratan èl gnū pormez dites de muntèrs, spangleri, slosseri, eletrizisc, funzisc, piastrelisc. Dantadòt le gran frabicamènt che è gnū fat tratan l'ultim secul ti à impormetù ai artejans de se lascè jō tla valada y de ne messèi nia plü jì fora por dōt le monn a chiñ da laūr. Al dèdaincò è n frabicat nū n punt olache al s'incunta oramai dōtes les categories di artejans. Dailò porti a compimènt le laūr che ai à en pert bele arjigné cà tles bercstots.

Jügn

2004

MERT	1	S. Iustin	☞
MERC	2	S. Armin	☞
JÖB	3	S. Karl Lwanga	☺ ☞
VÈN	4	S. Christa	☞
SAB	5	S. Bonifaze	☞
DOM	6	S. Norbert	☞
LÖN	7	S. Sabiniano	☞
MERT	8	S. Medardo	☞
MERC	9	S. Felizian	☺ ☞
JÖB	10	Beat Heinrich da Balsan	☞
VÈN	11	S. Barnaba	☞
SAB	12	S. Liun III	☞
DOM	13	Les Antlès	☞
LÖN	14	S. Hartwig	☞
MERT	15	S. Vi	☞
MERC	16	S. Beno	☞
JÖB	17	S. Adolf	☺ ☞
VÈN	18	SS. Merch y Marzelin	☞
SAB	19	S. Romuald	☞
DOM	20	S. Florēnzia	☞
LÖN	21	S. Luigi	☞
MERT	22	S. Paulin	☞
MERC	23	S. Edeltraud	☞
JÖB	24	S. Jan Batista	☞
VÈN	25	S. Eleonora	☺ ☞
SAB	26	SS. Jan y Paul	☞
DOM	27	S. Ema	☞
LÖN	28	S. Ireneo	☞
MERT	29	SS. Pire y Paul	☞
MERC	30	S. Oto	☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

Móleri y depenjadùs

I móleri y i depenjadùs è altamo plüdadí aratà plü artisç co artejans. Les ciases è en gran pert de lègn y n'á nia debojègn de gnì sblancoiades. Les dljies, i convènc y i ciastì è porchèl i posc olache ai podò realisè sües operes che se damanà iade por iade tröpa creativité y fantasia. Sciöche an pò s'imaginé, jò depenjadùs dla Val Badia tröp fora dla valada a laurè, dal momènt che ai à insciò plü poscibilitès de ciafè da laür. Por so savèi y por so talènt gnòì dèr aprijà y n valgügn è conesciüs lunc y lerch por le bun inom che ai s'á fat. Inoms de depenjadùs sciöche Matì Pescoller (1875–1951), Vijo Kostner (1856–1918), Franz Rudiferia (1821–1903) y Janbatista Rudiferia (1870–1925) o Giuseppe Craffonara (1790–1857) ciafon ciamò al dèdaiñcò te deplü publicaziuns sura l'èrt. Tratan l'ultim secul ésen inçe te chèsç setur jüs devers de na spezialisaziun: artisç, decoradùs y restauradùs se crüzia mà plü dles operes d'èrt che vègn realisades o restaurades y i móleri sblancoièia plü co ater les ciases che é al dèdaiñcò tan co dotes de mür y depènj sò incèr finestres y portes ornamènc y motifs de vigni sort che abelèsc vigni frabicat. Le laür da móler é de chèsç vers diventè plü "artejanal", mo impò se damanel tröpa esperiènza y savèi.

Messè

2004

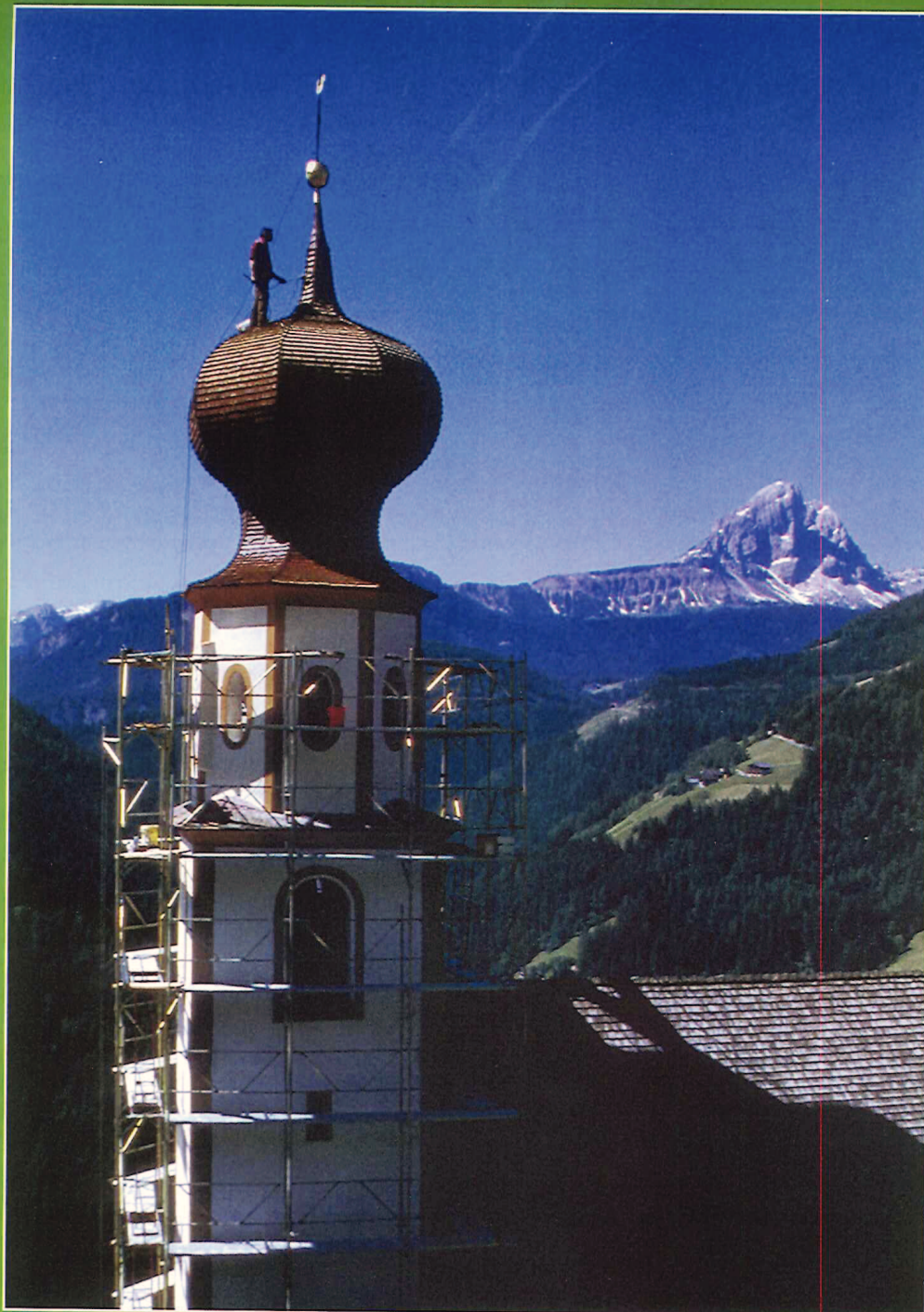
JÖB	1	S. Dietrich	☞
VÈN	2	S. Martinian	☺ ☞
SAB	3	S. Tomesc	☞
DOM	4	S. Durì	☞
LÖN	5	S. Antone Maria Zacaria	☞
MERT	6	S. Maria Goretti	☞
MERC	7	S. Edelburga	☞
JÖB	8	S. Elisabeta	☞
VÈN	9	S. Veronica Giuliani	☺ ☞
SAB	10	S. Erich	☞
DOM	11	S. Benedet	☞
LÖN	12	SS. Ermagora y Fortunat	☞
MERT	13	SS. Heinrich y Cunigunda	☞
MERC	14	S. Camil	☞
JÖB	15	S. Bonaventura	☞
VÈN	16	S. Maria dal Carmel	☞
SAB	17	S. Alejo	☺ ☞
DOM	18	S. Arnold	☞
LÖN	19	SS. Iüsta y Rufina	☞
MERT	20	S. Margarita d'Antiochia	☞
MERC	21	S. Laurènz da Brindisi	☞
JÖB	22	S. Maria Madalena	☞
VÈN	23	S. Brighita dia Svezia	☞
SAB	24	S. Cristina	☞
DOM	25	S. Iaco Apostul	☺ ☞
LÖN	26	SS. Iachin y Ana	☞
MERT	27	S. Lucan	☞
MERC	28	S. Inozènz	☞
JÖB	29	S. Marta	☞
VÈN	30	S. Faustin	☞
SAB	31	S. Inaze da Loiola	☺ ☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiffeisenvalbadia.it

Dlijia y artejanat

Muradùs, zumradùs, mo dantadòt incè maèstri da tistler, moleri y decoradùs laurâ gonot n grôm d'agn pro dljies o convènc. I muradùs fajô sô i mürs y dôt cî co ê de pera; i zumradus fajô i tèt de dljia y les armadöres por les ciampanes; i tistleri fajô i altà, i confessionai, i armà por la sacrestia, les proches y les portes de dljia; i moleri, i decoradùs, i indoradùs y i artisc se cruzià de depènje la dljia daite y defora, dles pitöres y dles statues. Al ê inciariés che se damanâ trôpes fadiés, mo al ê por i artejans l'ocajun por lascè odèi sües idees originale, süa creativité y so talènt artistich. Te Tirol y insciò incè tla Val Badia é les formes particulares, i ornamènc, les decoraziuns y les scultöres che vègn dant tles dljies, tles capeles, ti convènc, na merscia importanta che testimonièia ciamò al dédaincò le gran savèi di artejans che viò te chësc raiun. Cun so laür ài orù onorè Chël Bel Di y aumentè la fede di credènc. Pro l'èrt sacrala é l incè le ziplé che à na gran importancia. La veneraziun di sanc y de martirs à na tradiziun bindebó lungia, mo dantadòt tl'Eté Mesana éra rovada a livels che an pò apèna s'imaginé. Y te chësc tèmpan incè metü man de ziplé statues di sanc patronns de dljies, capeles, diozejes o confraternites. Conesciüda é l'èrt sacrala de Gherdèna che à bele metü man incèr le 1650, mo incè dla Val Badia ne mancel nia artisc conesciüs.

Agost

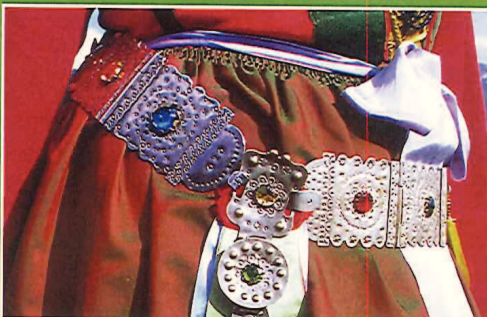
2004

DOM	1	S. Alfonso Maria de Liguori	☞
LÖN	2	S. Eusebio	☞
MERT	3	S. Lidia	☞
MERC	4	S. Jan Maria Vianney	☞
JÖB	5	S. Maria dala Nèi	☞
VÈN	6	Transfiguraziun dl Signur	☞
SAB	7	S. Sist II	☞ ☞
DOM	8	S. Domène	☞
LÖN	9	S. Roman	☞
MERT	10	S. Laurènz	☞
MERC	11	S. Clara	☞
JÖB	12	S. Ercolana	☞
VÈN	13	S. Cíascian	☞
SAB	14	S. Maximilian Kolbe	☞
DOM	15	S. Maria dal Ciüf	☞
LÖN	16	S. Alfred	☞ ☞
MERT	17	S. Iazint	☞
MERC	18	S. Elena	☞
JÖB	19	S. Jan Eudes	☞
VÈN	20	S. Bernert	☞
SAB	21	S. Pio X	☞
DOM	22	S. Maria Regina	☞
LÖN	23	S. Rosa da Lima	☞ ☞
MERT	24	S. Berto	☞
MERC	25	S. Senese	☞
JÖB	26	S. Margareta da Faenza	☞
VÈN	27	S. Monica	☞
SAB	28	S. Gustin	☞
DOM	29	S. Sabina	☞
LÖN	30	S. Armando	☞ ☞
MERT	31	S. Raimund	☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiffeisenvalbadia.it

Setember

2004

MERC	1	S. Verena	☾
JÖB	2	S. Margarita da Leuven	☾
VËN	3	S. Gregore L'Gran	☾
SAB	4	S. Rosalia	☾
DOM	5	S. Roswita	☾
LÖN	6	S. Magnus	☾ ☽
MERT	7	S. Regina	☽
MERC	8	Nadè de S. Maria	☽
JÖB	9	S. Corbinian	☽
VËN	10	S. Micurá da Tolent	☽
SAB	11	SS. Proteus y Iazint	☽
DOM	12	S. Inom de S. Maria	☽
LÖN	13	S. Notburga	☽
MERT	14	Esaltaziun dla S. Crusc	☽ ☾
MERC	15	S. Maria dai Set Dolurs	☽
JÖB	16	S. Cornel	☽ ☾
VËN	17	S. Robert Bellarmin	☽ ☾
SAB	18	S. Lambert	☽
DOM	19	S. Jená	☽
LÖN	20	S. Eustachio	☽ ☾
MERT	21	S. Matí Apostul	☽
MERC	22	S. Tomesc da Villanova	☽
JÖB	23	S. Linus	☽
VËN	24	SS. Rupert y Virgile	☽
SAB	25	S. Klaus de Flüe	☽
DOM	26	SS. Cosma y Damian	☽
LÖN	27	S. Vínzènz de Paul	☽
MERT	28	S. Wenzel	☽ ☾
MERC	29	SS. Michil, Gabriel y Rafael	☽
JÖB	30	S. Iarone	☽

L'artesanat dl "tèmp modern"

Tla Val Badia àn do le 1800 porvè por n cer tèmp de ti fà do ai gherdènes che se davagnà en gran pert le vire cun le ziplé chiena o injins de légn da fà la belaita por i mituns. Mo chësta sort d'ativité n'á mai arjunt, gnanca en pert, le nivel che ara á arjunt te Gherdèna y le pice paiamènt che i zipladus dla Val Badia ciafà dai ferlegri de Gherdèna por so laür i á portà sòn d'atres strades. Tróc s'á spezialisé sòn le depènje y tratan l'invern gnòl rodè jò d'òta l'Austria, mo inçe la Svizera y le Paiern por depènje a òre stües, portes, mebli y d'atres cosses de légn. I artejans "ambulanc" se fajò inçe paié l'alberch y le mangé da sü tliènc por podèi sparagné vigni centejim da portè a ciàsa. Do la secunda gran vera s'á la situaziun en pert mudé, alfamo por certes categories de artejans. Cun le sviluf dl turism el inçe chersciù le debojègn de frabiché y de renové les costruziuns. Le debojègn de artejans cualificà é chersciù ala medema maniera. I zumpradus, i tistleri, i sòtleri, i feurs à porchèl ciafè plü da laür tla valada y à podü lascè de raité da n post al ater foradecà. Deache la fasa de sviluf de chesc vers n'á mai dè do, el gnü engrandì les bercstots y por tigni le vare cun la concorènza à i artejans messè s'organisé cun mascinnis aladò. Por sostegnì chesc sviluf dl artesanat modern el gnü cherié zones artejanales te deplà paìsc. I dui seturs dominanc dla valada, artesanat y turism, va oramai inant deboriada y un n setur ne sciafiess nia sauri zènza l'ater.

Le tescere: n mistier vedl che vir inant

Le tiesce é na tecnica de laür dèr vedla y an pò mà fà ipoteses sòn canche ara à metù man da se etablè. Tratan l'Etè Mesana vègn les tesciaries mà dant tles citès. Tles zones rurales è le tescere n mistier afidè a artejans "ambulanç" cina do le 1950. Ai jò sò stòres y laurâ dantadòt d'isté, canche al n'è degügn te stüa. Mà bele da mète impé le torà y arjigné cà l'ordì oròl ester cotan de tèmp. Dis y édemes alalungia laurâ spo le tescere cun mans y pìsc. Da ti ciarè gnòl imènt d'odèi n orghelist tratan che al sòna. Te n dé de laür è le tescere bun de fà cina cin' metri de drap. Ala fin gnò le drap de lin ciamò lascè te sorèdl por ch al gniss plü blanch y spo lavè y fat sò te brodi. I bi brodi de drap t'armè è la bravadòra de vigni patruna y incè na ressursa importanta sciòche pert de dota por les fles. Le drap de lin varò incè sciòche scioldi en contanç. Incè sce le laür dl tescere é dassènn mudé ti ultims cincant'agn, mantègn la tesciaria de nosta valada inant sùà importanza. Cun mascìnn modernes vègnel arjigné cà tovaies, cultrines, zaindli, pezes da mans, tepih che vègn cumprà dala jènt dl post, mò dantadòt incè da turisè che se tòl gonot a ciasa val recort o val artefat che pò ester d'ütl por abeli l'abitaziun.

Otober

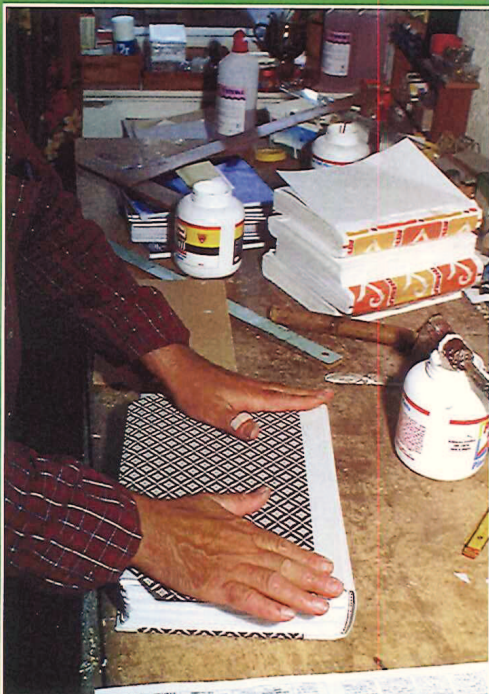
2004

VÈN	1	S. Tarejia	☾
SAB	2	SS. Agnui Proteturs	☾
DOM	3	S. Ewald	☾
LÖN	4	S. Francèsch d'Assisi	☾
MERT	5	S. Meinhof	☾
MERC	6	S. Bruno	☾ ☽
JÖB	7	S. Maria dal Rosare	☾
VÈN	8	S. Scimun	☾
SAB	9	S. Dionise	☾
DOM	10	S. Francèsch Borgia	☾
LÖN	11	S. Guntmar	☾
MERT	12	S. Max	☾
MERC	13	S. Aurelia	☾ ☽
JÖB	14	S. Calist I	☾ ☽
VÈN	15	S. Tarejia d'Avila	☾
SAB	16	S. Margareta Maria Alacoque	☾
DOM	17	S. Inaze d'Antiochia	☾
LÖN	18	S. Lùca Evangelist	☾
MERT	19	S. Paul dla Crusc	☾
MERC	20	S. Wendelin	☾ ☽
JÖB	21	S. Ursula	☾
VÈN	22	S. Salome	☾
SAB	23	S. Jan da Capestran	☾
DOM	24	S. Antone Maria Claret	☾
LÖN	25	S. Crispin	☾
MERT	26	S. Evarist	☾
MERC	27	S. Sabina	☾
JÖB	28	SS. Sciemun y Iùda Tadèo	☾ ☽
VÈN	29	S. Ermelinda	☾
SAB	30	S. Bernert	☾
DOM	31	S. Wolfgang	☾

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiffeisenvalbadia.it

Mistiers particulars

Danter i artejans che laóra tla Val Badia n'él inçe n valgügn che ne tóma nia diretamënter ite tla tradiziun o de chi che al é dagnora gnü baié n pü demanco. Danter chisc él chël dl iuvelier che ti da formes fines al arjënt y laóra cun peres prezioses. Iuvels artejanals ciafa n gran valor dantadöt al dédaincö, olache le particular é gonot dër chirì. Inçe le feur artistich engravèia i metals cun sù dessègns y ti da formes inventades o tradizionales. Portes, inferiades, lüms, ciandliers de fer batü, mo inçe cintünes che älda pro le quant da festa tradicional é i produc de chësc artejan. N'ater laür che nia tröc fej te nosta valada é le lié libri. Plates singoles o sföisc végn cujys y liä adöm por fà n liber. Chël dla vasara é n laür che gnö bunamënter fat te vigni ciasa bele canche la valada é gnüda colonisada, mo de chël che an ne sa nia tröp. Al dédaincö é i produc d'arjila o de ceramica plü co mai de moda: vases, copes, tēc dla löm, cēdrins, tais ciafa na forma particulara y pò inçe gnì personalisà. Les massaries dla vasara é plütosc scēmples: na tornadura da vasà, n cortel, na spunga por tigní tres mola la copa o la vasa che végn tornada, sagomes de lēgn por dè les formes, na pel morjela por fà diventè le produt plü bel lize, n fi de fer por destachè la vasa dala tornadura y ala fin ciàmò n furn por cōje duc i produc.

Novëmber

2004

LÖN	1 Gnissant	☞
MERT	2 Dé dles Armes (Animes)	☞
MERC	3 S. Hubert	☞
JÖB	4 S. Carlo Borromeo	☞
VËN	5 SS. Zacaría y Elisabeta	☺ ☞
SAB	6 S. Linert	☞
DOM	7 S. Engelbert	☞
LÖN	8 S. Gottfried	☞
MERT	9 S. Roland	☞
MERC	10 S. Liun le Gran	☞
JÖB	11 S. Martin de Tours	☞
VËN	12 S. Iójafat	☺ ☞
SAB	13 S. Stanislao Costca	☞
DOM	14 S. Veneranda	☞
LÖN	15 S. Albert le Gran	☞
MERT	16 S. Margarita d'Ungaria	☞
MERC	17 S. Florin de Vinschgau	☞
JÖB	18 S. Odo	☞
VËN	19 S. Elisabeta da Thüringen	☺ ☞
SAB	20 S. Corbinian	☞
DOM	21 Presentaziun de S. Maria	☞
LÖN	22 S. Zezilia	☞
MERT	23 S. Clemens I	☞
MERC	24 S. Flora	☞
JÖB	25 S. Tarina	☞
VËN	26 S. Linert da Portomaurizio	☺ ☞
SAB	27 S. Modest	☞
DOM	28 S. Berta (1. Domènia d'Advënt)	☞
LÖN	29 S. Iolanda	☞
MERT	30 S. Andrè	☞

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it

I numeri dl artejanat dla Val Badia al dédaincò

Al é dessigü plü saurì da s'imaginé l'importanza che l'artejanat à al dédaincò tla Val Badia sce an conscidreia n valgugn numeri: te dòta la valada él ala fin dl 2003 bëgn 441 dites d'artejan. Le comun che nen n'è le plü é chël de Badia cun 122 dites. Al vègn dô Mareo cun 113, San Martin cun 84, La Val cun 71 y Corvara cun 51 dites. La prevalènza assoluta danter dotes chëstes dites à dessigü la categoria di tistleri cun bëgn 93 dites te dòta la valada. Bele tróc demanco, sce an confrontèia, é i eletrotecnics cun 33 dites, i depenjadùs cun 31, i muradùs cun 25, i muntèrs cun 20, i funzisc y i piastrelisc cun 19, i zumpradùs cun 15 y i feurs cun 9. Interessant él da odèi che al é tla valada 17 frisèrs, 10 péc y 5 bocàs: la presènza plütòsc fita de chisc artejans pò incè se dè indicaziuns sòn le standard de vita chilò da nos. Da di él che i numeri de chisc mistiers é dessigü chersciùs tratan l'ultim secul. Mo al é incè d'atri mistiers che à dandaia na grandiscima importanza y che é, sciòche an pò saurì s'imaginé, altamo sciòche numer jùs zoruch: insciò él por ejèmpl mà plü 3 sòtleri, 2 carigàs y 4 sartùs te dòta la valada. D'atri mistiers che é ciamò plü lià al laür da paur da n iade é sparìs daldòt.

Dezember

2004

MERC	1	S. Natalia	☾
JÖB	2	S. Bibiana	☾
VËN	3	S. Francësch Xaver	☾
SAB	4	S. Berbora	☾
DOM	5	S. Iustinian (2. Domènia d'Advënt)	☾ ☼
LÖN	6	S. Micurá	☾
MERT	7	S. Ambroje	☾
MERC	8	S. Maria Imacolada	☾
JÖB	9	S. Valeria	☾
VËN	10	S. Angelina	☾
SAB	11	S. Artur	☾
DOM	12	S. Hartmann (3. Domènia d'Advënt)	☾ ☼
LÖN	13	S. Lizia	☾
MERT	14	S. Oraze	☾
MERC	15	S. Cristina	☾
JÖB	16	S. Adelheid	☾
VËN	17	S. Iolanda	☾ ☼
SAB	18	S. Filipo	☾ ☼
DOM	19	S. Urban (4. Domènia d'Advënt)	☾ ☼
LÖN	20	S. Eugenio d'Ant.	☾
MERT	21	S. Pire Canise	☾
MERC	22	S. Franzisca	☾
JÖB	23	S. Jan da Cracau	☾
VËN	24	SS. Adam y Eva	☾
SAB	25	Nadè	☾
DOM	26	S. Stefo	☾ ☼
LÖN	27	S. Jan	☾
MERT	28	Dé Fantù	☾
MERC	29	S. Davide Re	☾
JÖB	30	S. Felize I	☾
VËN	31	S. Salvester	☾

Cassa Raiffeisen Val Badia

www.cassaraiiffeisenvalbadia.it